

L'ESTUDIANT DE SALAMANCA JOSÉ ESPRONCEDA.

PART PRIMERA

Els seus furs, les seves puixances;
pragmàtiques, la seva voluntat.

(Don Quixot Part Primera)

Era ja més de mitja nit,
antigues històries conten,
quan en somnis i en silenci,
llòbrega s'embolcalla la terra,
els vivents als morts se ressemblen,
els morts la seva tomba deixen.
Era l'hora en tant que potser
tremolant totes les veus sonen
irregulars, en que s'escolten
tàcites petjades buides,
i unes paoroses bubotes
entre les espesses tenebres
vanegen, i udolen els gossos
esporuguits en veure-les,
en tant que potser la campana
d'alguna esbaldragada església
dóna misteriosos sons
malaiament i anatema,
que els foscos dissabtes convoca
a les bruixes a fer llur festa.
El cel era del tot ombrívol,
hom no clissava cap estrella,
xiulava lúgubre el vent fred,
i enllà, per a l'aire, com negres
espantalls, es va dibuixant
els vells clquers de les esglésies,
i de l'ogival castell
els espigadíssims merlets,

on canta o resa potser,
alt, un temorenc sentinella.
Tot, en fi, a la mitja nit
reposava, i una tomba era
de llurs ben adormits vivents
l'antiquíssima urbs que rega
el Tormes, aquest fèrtil riu
tan anomenat dels poetes,
la remarcable Salamanca,
tan insigne en armes i lletres,
pàtria d'il·lustres barons,
noble magatzem de ciències.
Sobtada remor d'espases
dringà i un ai hom escoltà;
un ai moribund un trist ai
que s'enfonsà dins del cor,
fins gelar tot el moll de l'os
donà a qui ho sentí tremolor.
Un ail, d'algú que a aquest vell món
pronuncia son darrer adéu.

El soroll
cessà
un home
passà
encofurnat,

i el capell
emmerlatat
damunt els ulls
es quitxà.
Lliscant s'esmuny
i travessa
a frec del mur
d'una església
i dins les ombres

es va llançar.

Un carrer ben estret i alt
 el carrer de nom Taüt
 com si de negre crespó
 Llòbrec etern caperull
 la vestís eternament
 I de nits sense més llum
 que la llàntia que enllumena
 una imatge de Jesús,
 travessa l'encoforat
 l'espasa encar presa al puny
 que va llençar viu reflex
 en passar davant la creu de l'Ú.

Semblant a la lluna rera el núvol ombrívol
 amb franges d'argent brodat-lo al voltant
 emprés si el vent el sacseja, el puja esquívol
 dissolt a l'aire en vapor gravitant.

Així vaga ombra de llum i de polsim
 mística i airívola visió
 ja brilla o l'amaga espessíssim boirí
 com l'esperança vana il·lusió.

El carrer llobregament quan en la vesprada
 el llum tènue ja prompte a expirar,
 que ara s'il·lumina per la imatge sagrada
 adés s'amaga en l'ombra augmentar.

L'espantall vaporós que potser en aparèixer
 per ventura s'apropa amb el pas teu
 potser dins les ombres vulgui desaparèixer
 com l'ànima en pena de l'home que fou,

al cor com l'acer que res mai temé
 recel infondria fins al desmai,
 al gran renegaire feroç bandoler
 un res als llavis duria a l'esglai.

Però no a l'emboçat de l'espasa amb sang tacada
 gotejant, l'espantall terror va inspirar
 i amb l'arma a la mà fortament engrapada
 envers ell a poc a poc va avançar.

Un segon Don Joan Tendrò
 cor feréstec i insolent
 irreligiós i valent
 i busca brega i batusser.
 Sempre l'insult dins dels ulls,
 i als seus llavis la ironia,
 res no tem i a tot refia
 de sa espasa i el seu valer.

Cavaller de cor gastat, mofa
 per a la dona que festeja
 i avui amb menyspreu bandeja
 aquella que ahir va rendir.
 Ni el pervindre temé mai
 ni es recorda del passat
 la dona que ha deseparat
 ni del diner que li fugí.

Ni veié l'esperit entre somnis
 d'aquell que matà en duel
 ni va torbar mai son anhel
 cap previsió de rosec.

Tot temps en bregues i amors,
 tot temps d'orgies trafegut
 barrejant els mots descregut

d'un acudit fins a un reneç.

A dins Salamanca famós
pel seu ser i tarannà brillant
a l'atrevit estudiant
tots el senyalen entre mil.

Furs li dóna sa gosadia,
i dispensat per sa riquesa
de sa generosa noblesa
sa formositat varonil.

Que d'arrogant i els seus vicis
de cavaller plantositat,
bravesa i en agilitat
ningú no arriba a igualar.

Que fins en els seus crims mateixos,
en sa impietat i altivesa,
hi posa un segell de grandesa
En Feliu de Montemar.

Bella i molt més pura que el blau del cel
amb uns dolços ulls lànguids i formosos,
on potser l'amor brillà entre el seu vel
del pudor que els encobreix candorosos;
tímid estel que lluu un Sol fidel,
raigs lluminosos, brillants i dubtosos
àngel pur d'amor que amor inspira,
fou la innocent i malaurada Elvira.

Elvira, amor del batxiller un dia,
tendra i feliç que al seu amant demana,
quan al plaer son cor per fi s'obria,
com el raig del Sol una rosa ufana;
d'aquell fingit amant que li mentia,

la mel falaç que dels seus llavis mana
beu assedegada, el pit estrany
que ocult a la mel bull cruel l'engany.

Que no reposa de sa mare, als braços
tant confiat un candorós infant
can ella en els falsos llagoters llacos
que teixeix l'astut seductor amant:
dolces manyagues, efusius enllaços,
plaers, all, que duren sols un instant
que haurien de ser eterns, s'imagina
la trista Elvira en sa il·lusió divina.

Verge afalagada d'un engranall
nacarat somnii en la seva puresa
he jutja b6 i sant al capdavall,
de tot en fa virtut, de tot bellesa.
I xel cel blau al tatxonat abrigall,
del Sol lluent a la immortal riquesa
A l'aire, al camp, a les fragants flors,
afegeix esplendor, vida i colors.

Donà a Don Feliu la infeliç donzella
la benaurança per ell l'ha perduda;
varen ser aquells ulls d'ell als ulls d'ella
astres de glòria, broll de vida.
Quan els llavis amb els seus llavis sella
quan la veu d'ell escolta embadalida,
embriaga del Déu que l'enamora,
dolça el mira, extàtica l'adora.

PART SEGONA

Avui fa una nit serena
de llumeneres ornada,

llis el sostre blau celeste
com una transparent gasa.

Nostàlgica està la lluna
quan tramunta la carena
del turó el blanc front seu,
massa tímid, just l'emplena,

i l'horitzó il·lumina,
pura verge solitària,
i amb la llum blanca i dolça
el cel i la terra banya.

Va lliscant el rierol,
relluent cinta de plata
a l'espurneig de la lluna,
per entre franges maragdes.

I guspines d'argent brillen
entre les espesses branques,
i al si de tota poncella
potser s'hi dormen les aures.

Potser atentes xiuxieugen
i en obrir juntes llurs ales
gronxen blanc de tarongina
movent la flairosa acàcia,

i sacsegen flor i branques
i en llurs perfums s'embalsamen:
la nit aquesta és tan pura
com aquella en que les ales

tots els àngels desplegaren
damunt la primera flama

que en el món l'amor va encendre
de l'Edèn a la morada.

Una dona! Potser sigui
sífide que solitària,
per entre el raig de la lluna
blanca i silenciosa vaga ?.

Blanc té el vestit, li oneja
lliure el cabell a l'esquena,
les flors fulla rera fulla,
que engrapades duu, arrenca.

De passa incerta i trigosa
de neguitoses mirades,
com màgic somieig sembli
que afalagui d'enyor l'ànima.

Ara, guaitau-la, al cel mira,
sospira i s'atura, ara
pels seus dos ulls unes llàgrimes
brollen potser i les abraça

la galta; sembla una onada
del mar que en fera borrasca
el vent de les passions
li ha desfermat dins l'ànima.

Potser ella s'asseu, potser
s'aixeca esparverada;
pel jardí passa frisosa
potser a escoltar es para.

És la remor de la brisa
o el ronc mormol que fa l'aigua,

no és sa veu, no és la tonada
de melangia de l'arpa.

Són il·lusions que foren
records, ai las!, que t'enganyen,
ombres del bé que passa...
ja t'oblidà qui estimares.

Aquesta nit i la lluna,
les mateixes que et miraren
tan indiferents amb sort
i ara et veuen en desgràcia.

Ah!, plora, si, pobre Elvira!
trista amant abandonada!
les fulles d'aquestes flors,
que com qui no vol desgranes,

¿que saps d'on, pobre infeliç,
l'oratge les arrabassa?
D'on foren els teus amors,
ta il·lusió 1 esperança.

Despullades i marcides
pobres flors de la teva ànima!

Ai blanc núvol de l'aurora,
tenyit tot l'òpal i grana,
la naixent llum et colora
con refulgent precursora
de la innocent albada.

Ai las!, si es dissipà
ta puresa virginal,
ton encís l'aire agafà

com aventura ideal
que l'Amor prometé en va.

Fulles de l'arbre caigudes
joguines del vent ja són:
les il·lusions perdudes,
ai!, són les despreses fulles
de l'arbre del nostre cor.

El cor sense passió!
Entristit ermot cobert
amb la lava del dolor,
un obscur, immens desert
on no neix cap flor!

Com un bosc distant i ombrívol
el sol caient a la mar,
a la platja un duar,
i lluny un vaixell errívol
vent a popa en navegar;

Òptica ullera presenta
fantàstic il·luminar
i a l'uil enoisat o~tenta
grates visions, ~ue aub~enta
i fa viu l'irnaginar.

Tu et~, dona, un fareil
lluin ~ransparen~ de bellea.
Ai, ~i pel teu mal conseil
l'home romp d'insensa~ea
ton cristali rn~gic tan beil.

Per~, ditxosa tu~ ~lvira,
dintre de ta desventura

que encar gaudis et procura
quan l'e~calf del pit suspira,
pie de bogeria pura:

~Lie ~ ra~ d'un torment
i m~s val, doncs, delirar
sens ~ que el sentiment
ass enyada anal it zar
fix en eh el pensa~ent.

Goiteu-la somniant de bogeria
present el b~ que per sempre inarx~.
Dolces par.:.ule~ (~an~ hoin dina
que escolta, pensant en el que estim~.

~iteu-la aqu~, ~a pietat implora
COin~ 51 all~ ben present el ~es viure:
Goiteu-la, que sola es contempla i plora
mireula all~ tot delirant somnure.

1 el seu front en revoltat remol~
ha enter~olat el seu boig pensament,
coin ndvol va, que en negre terboill
encobreix el cel i amunte~a el vent.

I ~oiteu-la amorosa, escollir flors,
i les duu barrejades a la faid,
i~ c,rcol nuvial peis seus atnors,
s'entret~ en anar fent una ~irnalda.

~e so~e, i enmig del seu desvan
trist reoord l'~nima u importuna
i a la riba del riu amb dol~ donan

hi llen~a totes les flors d'una en una~

i les segueix, l'esguard fix al corrent
una rera altra x'~pides passar
i conæosos els seus ulis i la ment
se sent amb ses ll~grimes ofegar:

1 d'a~~or canta, i en sa tendra queixa
entona melanc~nica can~~,
can~6 que l'~nima esquicxada deixa,
la`nent, al l~ que grava al cor amb dolor.

~ valen la teva calma 1 tendresa,
tranquil.la nit, solit~ria llun~
si no calmeu d'aquest fat la cruessa,
ni en doneu esperan~a de fortuna ?.

``Qu~ em valen la grtci~ 1 la bellesa,
1 l'esti~ar coin mal dln~ ho feu ?,
si el desig que a l'~nima em fa encesa

el de~ooneix aqueli que ~s l'amor meu ?.

11 far inclir, sobre el pit, el rost~e,
1 d'ella, a l'entorn, u retorna el vent
els darrer niots, ~an~~otant, ~uan ve el llostre.

iorf d'~mor la dissortada Elvira
c~ndida rosa ~ue el dolor a~ost~

suau aroma ~ue el viatger inspira
1 en ses ales ~ l'arrabass~.

Got de benedicci~, nos colore
lii reflectf la clara lluin del dia
per~ la terra entel~ ses resplendors,
i l'home el trenc~ smb la m~ impia.

Un engany u acaron~ el ma&!
~sser celest per a estimar sor~'ida
era l'arnor la font de viure aix~
ple~ades il.lusi~ i la vida.

Estima del Se~or, flor v~nturosa,
plena d'a~r mor~, d~ ~over'tut:
desvetll~ ale~re una alb~da formosa
i ~ la tarda do~via al taut

?er~ dei7ondid.? de sa ~uilladurr,
al ~ ~ ~e la sev
1 en obrir-se als seu~ ~eu~ l~ ~pultura
li va ~ornar la ra~ esv~ida

~ freda !. Veritat amir~nt !.
El b~ ja passat i el dolor present 1,~~~~
Ella ral !, que de fardeli tan pesant
sent~ el pes en !florir solsment !e

I coneixent prou b~ sa fi propera,
torna el piar darnunt la ~alta a revi~re
i a l'inb~rat tremolenca ~ense espera
moribunda sa victima va escriure:

a riorir: perdonam si l'accent
se~t fa inescaient, molest a l'otda:

Es que ~ don Feliu, el darrer lament
~e la dona que tant t'ha amat en vida.

~ls dits ~la~ats de larnort mon cor sent....

Ad~u: ni ~or vuli nl ser compadida.
Escolta: perd6 51 en deixar el m~n,
l'afa~y, al morent, treu tin plany pregon."

'1A1, las l~ per sem~re ad~ul. Per tu el meu ser
fretur6s un temps lliscar vai~ sentir,
i el mot eixit de ta boca un plaer,
l'extasi celestial fou per a mi.
~ plac la il.lusi~ ben voler,
que per sempre, dissortada em fu~...
Ja tot ha passat ai~b tu s'ha esmf)~it !.
Al temps.d'amor, com us he beneit 1~

8

?1JO u~ beneixo , Sl~ ~elice~ llores,
 presents sempre a la mem~ria meva,
oom imat&es ~'amor encis~dor~~,
qtie em retorueu l'agonja sens treva.
Per~, aj l~sl, Volcu, ~U~lti~ mentidor~~,
ombre~ per ~emore; mon darrer jorn es lleua
ja ~s aqu~: Oh I~u meu perdorieu
si ~m plau recordar el desvan arreu."

'1 ara tu, don ~eliu, si et molestes
quan recordo la meua de~ventura
pensa quants cops als ulis m'han est~t, llc~tes
tines ll~rime9 silents d'~im.~rb~ra,

i avuique l'urna m'en-oleix les restes,
 d~na a ma tristesa afala~dura:
 Si vols, aquests ren~les, cornpa~iu mira
 i obllida, tot seb~it, qul fou ~lvira.ve

"1 mal et torbi ma in~eli~ mem5rja
 amb ~ records cis ~eus plaers;
 GOib~s et doril el Viure, triom~s la b'4~ria,
 benaurances el m~n, amor dtaltres prom~s.
 I sI~ potser, la ineva trista hist~ria
 d'ara avant al record porte~ inpr~s
 plora'm, si, perb que alienifldependent
 ton pit del roseo del penediment .1'

pcr sempre, ad~u: un breu instant
 s~nto de Vida, i al meu pit el foc
 eflc~rL~ ern crena d'~nor; vei~- err:nt
 por l'esvainert~ e; calma, poc a poc,
 ol mort, ~ expirant !.
 ~tirna'm no, ~ que ~s proc amb jocle
 Ad~u, O4~u t~ ~1 teu Co~ lo ~
 irot es v~ ~o~b~r en el m~n per mi !.

- e e ~

Aix~ va escri~re el comiat ferida
 moment~ c~'oans, de morir~se, i al pl'b
 s'e~treny~ de la mare dolorida
 que mentre Ii inund~ de plors el llitq

I llavors eéal~el darrer aj~.
 i a la mare els bra~os s'estre~eren
 d'un convulsiu maviment gc.ns ser~,
 i el~ seus pobres llavis un sol nom foren.

L~ fu~ l'~nim(~ a 1?. llar sortosa
 on els ~n~els hi sojornen~.. ~b flors
 11 ~arneix la terra als volts de la llosa
 i el ~fir es quixa pels ~eus amors.

~el cini, un dcsmai el branoam 11 inclina,
 l'ombra Ii fa en ll~n~iit defallir
 i enll~ el capvespre, quan el Sol declina
 aterra en :? au el darrer rai~ ~ll~CCCCC

PART TERCERA

Quadie d~am tic

"Sar~.-Teniu m,s que parlar ?.
 Francesc. Pato els UliS

Els jhs si, eis ulis: que descreec
 del qul els f,u pe~ al~al ~

MopetoSant fr'ancesc de Sena4t.

PERSONATGES

Don Feliu de ~ontemar
 Don Didac de Pastrana
 515 jugadois.

Al voltant d~una g~an taula
 cap a 515 homes s'estan,
 fixant llu~ esguard als naips
 mentre al mus van jugant~

J en lluis rostres es dibuixen
 cruels despit 1 l~afany
 desesperat si perdessin

massa gassius en guanyar

Hl rau un pregon sileuci
sense trencar-lo jamia
cap enrenou que no sigul
1 - or o una veu per jurar

P l,lid el llurn enilurnena
amb tremula claretat
negre de furn les parets
d'aquella estancia infernal.

I l-incorn.prensible bram
retronyir de 1 'hurac
que sacseja els vidres fr glis
arab ses ales en passar.

ESCENA J

JUGADOR PRI~ER.-I el cava1~ que no ha vingut ?.
JUGADOR SEGON.-Quina us ha sortit ?.
JUGADOR PRIMER. La sota.
JUGADOR SEGON.-Don~ quasi s' esvalota.
JUGADOR PRIMER.Un bon cabal duc perdut,
Vatua Crist l.
JUGADOR SEGON.- No jureu,
que no esteu pas a la fi.
JUGADOR PRIMER.-Tota la sort ,s per a mi.
JUGADOR SEGON.Pel cap baix, com quan perdeu ?.
JUGADOR PRIMER.-Nil escut.s i els calers
que don Feliu em, va fer.
JUGADOR SEGON.Per on para ?.
JUGADOR PRIMER.- Poc ho s, '..
No trigara.

JUGADOR TERCER. -Fnvido.

JUGADOR PRIMER.- M.~.

F~CENA II

Galan~ cossatge 1 ~,efltÖl
la .i~ esquira lecolzada
da.~unt del poV.; de 1 'espasa,
1 l'aspecte vatonil:

Die t a l - ala de 1 bat~e V.,
pei a albir'a~i el front
que ai~s continent difon
entia un cavalJeu cap dret.

JUGADOR PRIMER. - (Al que entra) Don FELIU ho.~e en 1)ona
hora

ar.ribeu.

DON FELIU. Quan heu p(p)du t ?.

JUGADOR PRIMER.-Yosti~es caleis [i.l' han fotut
i la bossa pecadora.

JUGADOR SEGON. A en Fel tu de 1ontofr~r
11 cal peidie L aqoi
l~ negar son favot
el join q~e el \e'~i ~uanyai

DON FELIU. - Ab desdenv 1 E c~llfl ai a dinei~s
i estic ben tlp ~a d a 01æ
(Fent crida ai~b al~ive~
Vuli dos u ducats ~envois,
pel penjoli No ~al pas ~es
(Es tieu utia cddcl1~ q~ie duu al pi ~

JUGADOR TERCER.-Alta poseil ~a t~rlfa
DON FELIU.- (Ab altivesa)La poso co~ es m.eueix.
Si cap dubte se us ofetel\

digue~ ~Fen~ crida.) Es \efl 1 es i'i fa.
 JUGADOR QUART. (Apait (Qul deu patii' el& enyspteE,:~?).
 DON FELIU.- Entie cinc hi son ti'obats
 Cap a quatre-cents ducats
 toquen. Se~ons co~[4]tes .r~eus.
 A ~' s d'oros Viuga, va.

(Va 11en~ant cal tes que pi~enen cis jugadois
 am.b silenci >

Un. dos . . '\ per~dedov). Vos ja no
 col~ptel~.
 JUG~OR PRIMER. -Pel ri.otiu s~n~o que ho fen.
 J~ADOR TERCER.-L' s' .L as' Vet ~ ja \$
 JUG~DOR PRIMER, ~Ja ens Lia ~uanvat
 T>O\ ELIU. Soi t ~eniu
 Va. a tots cis d ~is 1 len(:;ats
 hi ju~o dos ~i 1 d~cats
 J11(~DOR TERCER. D'un Op ?.
 JUG~t)OR PRIMER. ' an 1 ~a ~5Pei~di~eL1 Don Fel iti
 DON FELIU. - L Un~ ba
 i i~o e fa i~es un a~ (11 t
 JUGAI>OR TPRCYR. Tu eu j

DON FELIU.- Ep, tingue calma:
 que m"hi jugo m.~ encala.
 a cent sous que~o parat
 i us empoi~teu el retrat
 emma~cat de pedta cara.
 JUGADOR TERCER.- Cent sous ?.
 DON FELIU.- Qu, potser dubteu ?.
 JUGADOR PRIMER.-(Agafant el retuat>
 Formosa dona
 JUGADOR QUART.- No ,s pas car
 DON FELIU.- Hl aneu ?

JUGADOR TERCER.- No s'c covard,
 m,s en far..
 DON FELIU.Si guanyeu !. CPalpant-se)
 No tinc cap m,s jola aqui.
 JUGADOR PRIMER.-Si la imatge iespir,s
 DON FELIIT.- Fos aqui 1, a vaitot, ves,
 ella, retrat i ami
 JUGADOR TERCER.-Que vinguin els daus
 DON FELJU.- Tireu !.
 JUGADOR SEGON.- Per. Don Felieu cent ducats !.
 JUGADOR QUART.- Doncs, en contra hi van jugats !.
 JUGADOR CINQU., -Cinquanta m.s. Espereu
 no tireu.
 JUGADOR SEGON.- Van els cinquanta.
 JUGADOR PRI~ER.-Xeri itot he pregat
 per Don Feliu,
 JUGADOR CINQU.,- Joc tencat !.
 JUGADOR TERCER.-Tiro ?.
 DON FELIU.- da Si, tireu amb seixanta
 cavall.

Tots s'aboquen amb avidesa al voltant de la taula.
 El jugador tercer llenca els daus ~.

JUGADOR QUART.- Qu, ha sortit ?.
 JUGADOR SEGON.- ~ii dixnonis~ que a tothom
 se'ns emportin
 DON FELIU.- (Amb calma al Primer) Com hi ha mon !.
 Els vostres precs han servit,
 encomaneu-me mil brE
 ara, Joan, al dimoni
 que D,u potser m~abandoni
 a Fe~ com pres servidor.